

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky **L. O.**, zastoupené Mgr. Petrem Melicharem, advokátem se sídlem Zrzavého 9, Jihlava, směřující proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 17. 7. 2020, č. j. 14 To 177/2020-294, za účasti **Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře**, jako účastníka řízení,

t a k t o :

- I. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 17. 7. 2020, č. j. 14 To 177/2020-294, bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Toto usnesení se proto ruší.**

O d ů v o d n ě n í :

I. Vymezení věci a průběh předchozí řízení

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatelka proti v záhlaví citovanému usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře, neboť má za to, že jím došlo k porušení jejího základního práva zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak se podává z ústavní stížnosti a z obsahu napadeného rozhodnutí, v řízení vedeném u Okresního soudu v Pelhřimově (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 7 T 64/2018, v němž stěžovatelka vystupovala jako poškozená, byl prostřednictvím jejího právního zástupce podán návrh na přiznání náhrady nákladů zmocněnce poškozené jako zvlášť zranitelné oběti podle ustanovení § 2 odst. 4 písm. d) zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obětech trestných činů“) s odůvodněním, že poškozená stěžovatelka má podle ustanovení § 51a odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“) nárok na bezplatnou právní pomoc zmocněnce. Současně bylo navrženo, aby okresní soud ve smyslu ustanovení § 151 odst. 3 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 151 odst. 6 téhož zákona vydal po přezkoumání správnosti účtované částky usnesení, kterým se právnímu zástupci přiznává vůči státu nárok na odměnu dle přiloženého vyúčtování nákladů souvisejících se zastupováním stěžovatelky ve výši 32 516 Kč.

3. Okresní soud o tomto návrhu rozhodl usnesením ze dne 26. 7. 2019, č. j. 7 T 64/2018-253, tak, že odsouzenému uložil povinnost nahradit stěžovatelce náklady potřebné k účelnému uplatnění jejího nároku na náhradu nemajetkové újmy, a to ve výši 27 264,60 Kč.

4. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře (dále jen „krajský soud“) ze dne 9. 9. 2019, č. j. 14 To 216/2019-267, bylo shora uvedené usnesení okresního soudu k trestní stížnosti stěžovatelky podle ustanovení § 149 odst. 1 písm. b) trestního řádu v celém rozsahu zrušeno a okresnímu soudu bylo příkázáno, aby o věci znovu jednal a rozhodl. Krajský soud dospěl k závěru o nesprávnosti trestní stížnosti napadeného usnesení, a to především v tom směru, že okresní soud rozhodl o něčem jiném, než bylo v návrhu požadováno.

5. Okresní soud následně usnesením ze dne 19. 6. 2020, č. j. 7 T 64/2018-271, návrh na přiznání náhrady nákladů zmocněnce poškozené jako zvlášť zranitelné oběti zamítl.

6. Ke stížnosti stěžovatelky ve věci rozhodoval krajský soud, který ji ústavní stížností napadeným usnesením jako nedůvodnou zamítl. Krajský soud potvrdil závěry okresního soudu, že zásadním předpokladem pro to, aby poškozené stěžovatelce zastoupené zmocněncem byly přiznány vůči státu náklady na její zastoupení, je předchozí rozhodnutí o tom, že poškozená má ve smyslu ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně. Žádné takové rozhodnutí však nebylo v posuzované věci vydáno, resp. stěžovatelka v tomto ohledu ani nepodala příslušný návrh.

II. Argumentace stěžovatelky

7. S uvedenými závěry krajského soudu se stěžovatelka neztotožnila a napadá je ústavní stížností, v níž se především dovolává porušení zásady právní jistoty a předvídatelnosti práva, když poukazuje na jiná rozhodnutí obecných soudů, včetně samotného Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře, v nichž byl vysloven zcela odlišný - a z jejího pohledu jediné správný - právní názor.

8. Stěžovatelka tak fakticky uplatňuje obdobnou argumentaci, jakou použila již v průběhu předchozího řízení, když s odkazem na odlišnou rozhodovací praxi obecných soudů opakuje, že zvlášť zranitelné oběti mají nárok na bezplatnou právní pomoc dle ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu přímo ze zákona, aniž by tedy bylo potřeba o tom jakkoliv rozhodovat. Stěžovatelka dále namítá, že *„soudy bylo též opakovaně rozhodováno o přiznání odměny související se zastupováním poškozených, a to jak osob mladších 18 let, tak i osob [považovaných] za zvlášť zranitelné oběti, aniž by před tím byl podán návrh dle § 51a odst. 3 trestního řádu.“*

III. Vyjádření účastníka řízení

9. K ústavní stížnosti se na výzvu Ústavního soudu vyjádřil krajský soud, který však pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

10. S ohledem na okolnost, že toto vyjádření neobsahovalo nové skutečnosti, o něž by se Ústavní soud při svém rozhodování opíral a k nimž by se stěžovatelka nevyjádřila již v samotné ústavní stížnosti, nezasílal Ústavní soud vyjádření stěžovatelce k replice, jelikož by to bylo zjevně neúčelné.

IV. Posouzení věci Ústavním soudem

11. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Podstatou nyní projednávané ústavní stížnosti je otázka, zda má zvláště zranitelná oběť právo na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem automaticky, nebo zda tento nárok vzniká teprve na základě rozhodnutí vydaného trestním soudem k návrhu této osoby.

IV. a) Obecná východiska přezkumu

13. Ústavní soud předně zdůrazňuje, že již v minulosti potvrdil ústavní rozměr práva účasti poškozeného v trestním řízení, včetně z něj odvozeného práva požadovat náhradu nákladů vzniklých v souvislosti s příbráním zmocněnce, a to i v případech, kdy dojde k podmíněnému zastavení trestního stíhání (srov. nález sp. zn. I. ÚS 825/20 ze dne 29. 9. 2020; veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná z <http://nalus.usoud.cz>). Ústavní soud v této souvislosti současně uvedl, že účast poškozeného v trestním řízení má již sama o sobě satisfakční funkci, i kdyby v něm nebyl uplatněn žádný nárok v adhezním řízení. Ohledně náhrady nákladů poškozeného se proto nemohou bez dalšího uplatnit omezení ústavního přezkumu tzv. bagatelních a „nákladových“ věcí, neboť tato náhrada nepředstavuje pouze příslušenství pohledávky, již poškozený v adhezním řízení uplatňuje, ale samostatný nárok poškozeného, který slouží k zajištění jeho veřejného subjektivního práva k účasti na trestním řízení [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.), bod 73, nebo shora citovaný nález sp. zn. I. ÚS 825/20, bod 21].

14. Při posuzování nároku poškozených na náhradu nákladů vzniklých příbráním zmocněnce jsou tedy obecné soudy povinny vzít v úvahu, že z ochranné funkce státu plynoucí z ústavních kautel práva na soudní ochranu zakotvených v hlavě páté Listiny vyplývá nejen právo osoby poškozené trestným činem na uplatnění jejích práv samotnou účastí v trestním řízení, nýbrž i právo na zajištění jejich účinného hájení, a to včetně práva požadovat náhradu nákladů s tím spojených (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 3555/19 ze dne 28. 7. 2020, bod 19).

15. Tyto závěry byly nicméně formulovány v kontextu případů, v nichž se poškozený domáhal náhrady nákladů vzniklých příbráním zmocněnce vůči odsouzenému. Okolnosti nyní posuzované věci jsou však odlišné, neboť stěžovatelka zde uplatňuje s odkazem na své tvrzené postavení zvláště zranitelné oběti nárok na bezplatné právní zastoupení dle ustanovení § 51a trestního řádu, tedy dovolává se zastoupení, jehož náklady nese stát, který může teprve následně ve smyslu ustanovení § 154 odst. 3 trestního řádu požadovat regresní náhradu po odsouzeném.

16. Ústavní soud proto ke shora uvedeným obecným východiskům ústavního přezkumu nyní posuzované věci dodává, že právo na právní pomoc v řízení před soudy, jakož i jinými státními orgány či orgány veřejné správy, sice náleží dle čl. 37 odst. 2 Listiny každému, tedy i poškozenému v trestním řízení, Listina však současně nehovoří o bezplatnosti této právní pomoci, což znamená, že právo poškozeného na bezplatnou právní pomoc lze odvodit toliko z předpisů podústavního práva, konkrétně z ustanovení § 51a trestního řádu, jež konkretizuje a vymezuje podmínky a způsob uplatnění tohoto práva. Ústavodárce ostatně obdobně (a v tomto případě výslovně) konstruuje rovněž právo na bezplatnou právní pomoc obhájce obviněného v trestním řízení (srov. čl. 40 odst. 3 Listiny).

17. Ústavní soud v této souvislosti ustáleně připomíná, že jako orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] není součástí soudní soustavy a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti

obecných soudů je proto Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem.

18. Ústavní soud však na druhé straně zdůrazňuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páte Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. Takovou výjimečnou situací ve shora naznačeném smyslu je rovněž situace, kdy dojde ke svévolné aplikaci podústavního práva ze strany obecného soudu, jíž schází smysluplné odůvodnění, resp. propojení s ústavně chráněným účelem. Pojem svévole přitom zdejší soud ustáleně vykládá ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy. Právě svévolné aplikace ustanovení § 51a trestního řádu se v nyní posuzovaném případě dovolává též stěžovatelka.

19. Ústavní soud dále uvádí, že již dříve a opakovaně akcentoval význam principu předvídatelnosti práva, úzce souvisejícího s principem právní jistoty, jenž je nutným předpokladem obecné důvěry občanů v právo a systém soudů [obdobně z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) srov. např. rozsudek ve věci *Štefānicā a ostatnī proti Rumunsku* ze dne 2. 2. 2011, č. stížnosti 38155/02, bod 38]. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce, a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v instituce právního státu, totiž krom kvality psaných právních pravidel ovlivňuje i to, jakým způsobem je vykládají státní orgány aplikující právní pravidla – především soudy [srov. nálezn sp. zn. IV. ÚS 334/11 ze dne 26. 11. 2012 (N 194/67 SbNU 329)]. Právní jistota představuje faktor, který je nutné zohlednit při přezkoumávání postupů státních orgánů – je totiž základním (materiálním) prvkem právního státu [srov. rozsudek ESLP ve věci *Beian proti Rumunsku* (č. 1) ze dne 6. 3. 2008, č. stížnosti 30658/05, bod 39]. Jinými slovy, jedním ze základních smyslů práva jako takového je řídit nejrůznější škálu lidské činnosti. Pokud proto soudy či jiné orgány veřejné moci aplikují právo nepředvídatelně, znemožňují tím jednotlivci vést život v souladu s požadavky právního řádu. Jednotlivec má totiž právo na dobrou víru v akty veřejné moci, jimž svědčí presumpce správnosti (srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 216/18 ze dne 2. 4. 2019, bod 22, nebo nálezn sp. zn. I. ÚS 825/20 ze dne 29. 9. 2020, bod 18).

20. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že rozdílná rozhodovací praxe soudů o totožných věcech je zásadně nežádoucí [srov. např. nálezn sp. zn. II. ÚS 2571/16 ze dne 8. 11. 2016 (N 214/83 SbNU 391)], neboť materiální právní stát je vystavěn mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád (srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 3236/18 ze dne 9. 4. 2019). Princip rovnosti před zákonem pak znamená, že zákon by měl být vykládán pro všechny případy splňující stejné podmínky stejně [srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455)]. Ústavní soud v minulosti též opakovaně zdůraznil, že rovnost v právech, vyplývající z čl. 1 věty první Listiny, zakládá právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva (srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 550/18 ze dne 22. 5. 2018). Ústavní soud nepřehlédl, že shora citovaná nálezová judikatura se dotýká převážně věcí rozhodovaných v občanskoprávním řízení, je však toho názoru, že predestřené nosné závěry lze aplikovat rovněž v kontextu nyní posuzovaného případu.

21. Ústavní soud současně zohledňuje důraz kladený na ochranu obětí domácího násilí, jakožto svébytné kategorie zvláště zranitelných obětí. Zvláštní zranitelnost obětí domácího

násilí a s tím spjatá potřeba aktivní účasti státu na jejich ochraně je akcentována v řadě mezinárodních dokumentů a je též pevně zakotvena v rozhodovací praxi ESLP (srov. např. rozsudek ve věci *Bevacqua a S. proti Bulharsku* ze dne 12. 6. 2008, č. stížnosti 71127/01, body 64-65, rozsudek ve věci *Opuz proti Turecku* ze dne 9. 9. 2009, č. stížnosti 33401/02, body 72-86 a 132, rozsudek ve věci *Hajduová proti Slovensku* ze dne 30. 11. 2010, č. stížnosti 2660/03, bod 46, nebo rozsudek ve věci *Barsova proti Rusku* ze dne 22. 10. 2019, č. stížnosti 20289/10, bod 27).

22. Ačkoliv si je zdejší soud vědom, že státy požívají poměrně široké míry uvážení, zda a za jakých podmínek poskytnou obětem trestných činů přístup k bezplatnému či za sníženou odměnu poskytovanému právnímu zastoupení, z instrumentů přijatých na mezinárodní úrovni lze zřetelně dovodit, že by možnost bezplatného právního zastoupení měla být dána právě obětem domácího násilí [srov. např. Obecné doporučení č. 35 Výboru pro odstranění diskriminace žen (dále jen „CEDAW“) ze dne 26. 7. 2017, bod 31, Obecné doporučení č. 33 ze dne 3. 8. 2015, bod 37 a Obecné doporučení č. 28 ze dne 16. 12. 2010, bod 34, včetně navazující rozhodovací praxe – srov. např. názor ve věci *S. T. proti Rusku* ze dne 8. 4. 2019, bod 11(iv)].

23. Ústavní soud přitom podotýká, že ačkoliv je výklad podáváný mezinárodními parajudiciálními orgány (výbory) právně nezávazný, což je ve vztahu ke shora odkazovaným dokumentům CEDAW patrné již z pouhé jejich doporučující formy, nelze jej jednoduše přehlédnout, neboť jde o výklad autoritativní, poskytovaný orgánem, který státy zřídily za účelem posílení ochrany žen před diskriminací ve smyslu čl. 1 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (čl. 1, č. 62/1987 Sb.). Vysokou relevanci závěrů a doporučení přijatých CEDAW navíc dokládá i skutečnost, že je často přebírá též ESLP (z nedávné doby srov. např. rozsudek ve věci *Tërshana proti Albánii* ze dne 4. 8. 2020, č. stížnosti 48756/14, bod 157). Lze tak shrnout, že Ústavní soud a stejně tak ostatní orgány veřejné moci musí tento právně nezávazný a doporučující, leč autoritativní výklad právně závazného zákazu diskriminace žen vzít v úvahu (srov. nálezný sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015 (N 191/79 SbNU 161), bod 59).

IV. b) Aplikace obecných východisek na nyní posuzovaný případ

24. Jak bylo uvedeno výše, stěžovatelka se v ústavní stížnosti dovolává svévolné aplikace podústavního práva (konkrétně ustanovení § 51a trestního řádu ve spojení s § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů), tvrzeně plynoucí ze závěru krajského soudu, že zásadním předpokladem pro to, aby poškozené stěžovatelce zastoupené zmocněncem byly přiznány vůči státu náklady na její zastoupení, je předchozí rozhodnutí o tom, že poškozená má ve smyslu ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně. S ohledem na shora předestřené obecné východiska ústavního přezkumu je nezbytné alespoň stručně vymezit základní teze a vývoj právní úpravy obsažené v trestním řádu.

25. Pro přiznání nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu v dikci ustanovení § 51a odst. 1 trestního řádu musí být vždy kumulativně splněno více zákonných podmínek, přičemž společným předpokladem pro přiznání tohoto nároku je nemajetnost poškozeného. O nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu lze rozhodnout pouze na základě návrhu poškozeného dle ustanovení § 51 odst. 3 trestního řádu, z čehož plyne, že poškozenému nelze daný nárok přiznat z úřední povinnosti, byť by jeho důvodnost přímo plynula z výsledků zajištěných a provedených důkazů.

26. Podle stavu právní úpravy účinné do 31. 3. 2017 měl dle ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, a to mj. i bez splnění shora vyžadované podmínky nemajetnosti, s výjimkou trestného činu zanedbání povinné výživy rovněž poškozený mladší osmnácti let. Z komentářové literatury se přitom podává, že ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu zakládalo automatický nárok, jenž nepodléhal žádnému posouzení či rozhodnutí ze strany soudu. Přiznání tohoto nároku tedy nebylo podmíněno podáním jakéhokoli předchozího návrhu ze strany poškozeného, popř. jeho zmocněnce, zákonného zástupce nebo opatrovníka, o kterém by bylo třeba jakkoli soudem rozhodnout (srov. DURDÍK, Tomáš. Zmocněnec nemajetného poškozeného a poškozeného dítěte. In: Draštík, Antonín, Fenyk, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 435, bod 18). Zmocněnec nezletilého poškozeného přitom mohl vyúčtovat státu náklady právního zastoupení i po skončení trestního řízení, a to návrhem podaným přímo orgánu činnému v trestním řízení, který vedl řízení v době, kdy zastupování poškozeného skončilo (srov. ŠÁMAL, Pavel. Zmocněnec nemajetného poškozeného a poškozeného dítěte. In: Šámal, Pavel a kol. *Trestní řád I. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 595). Obsahem tohoto návrhu tedy bylo toliko vyúčtování nákladů právního zastoupení nezletilého poškozeného, přičemž nárok na jejich náhradu vůči státu vyplýval automaticky přímo ze zákona.

27. Zvlášť zranitelné oběti byly zařazeny mezi beneficienty bezplatné právní pomoci prostřednictvím zákona o obětech trestných činů, novelizujícího mj. rovněž trestní řád. Dle právní úpravy účinné do 31. 3. 2017 byla tato kategorie obětí zahrnuta do ustanovení § 51a odst. 1 trestního řádu. Nárok na bezplatné právní zastoupení bylo tudíž i u zvlášť zranitelných obětí nutné uplatnit návrhem, o němž bylo samostatně rozhodováno soudem.

28. Pro Ústavní soud je však zásadní, že novelizací trestního řádu provedenou zákonem č. 56/2017 Sb., účinnou od 1. 4. 2017, jež tvoří právní rámec použitelný v nyní posuzované věci, byly zvlášť zranitelné oběti zařazeny vedle mladistvých poškozených do ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu.

29. S přihlédnutím k naznačenému legislativnímu vývoji předmětného ustanovení § 51a trestního řádu se závěr, že zásadním předpokladem pro to, aby poškozené stěžovatelce dovolávající se postavení zvlášť zranitelné oběti a zastoupené zmocněncem byly přiznány vůči státu náklady na její zastoupení, je předchozí rozhodnutí, že poškozená má ve smyslu ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, jeví jako neudržitelný, svévolný a odchylovající se od zákonem stanoveného a právní doktrínou konsensuálně akceptovaného významu, a tedy v konečném důsledku protiústavní.

30. Ze shora predestřeného rozboru ustanovení § 51a trestního řádu totiž jednoznačně vyplývá, že přeražením kategorie zvlášť zranitelných obětí do druhého odstavce předmětného ustanovení sledoval zákonodárce zcela konkrétní cíl posílení ochrany zvlášť zranitelných obětí. Oproti právnímu stavu účinnému do 31. 3. 2017 tudíž není nutné, aby o nároku na bezplatnou právní pomoc bylo rozhodováno samostatně proti návrhu podanému zvlášť zranitelnou obětí, neboť tento nárok, jenž plyne automaticky přímo ze zákona, musí být obecnými soudy přiznán z úřední povinnosti. Zmocněnec zvlášť zranitelné oběti tedy může vyúčtovat státu náklady právního zastoupení i po skončení trestního řízení, a to návrhem podaným přímo orgánu činnému v trestním řízení, který vedl řízení v době, kdy zastupování poškozeného skončilo. Obsahem tohoto návrhu přitom může být i pouze vyúčtování nákladů právního zastoupení zvlášť zranitelné oběti. Pokud obecný soud dospěje k závěru, že je na místě poškozeného považovat za zvlášť zranitelnou oběť, má povinnost přiznat mu nárok na bezplatné právní zastoupení.

31. Řečeno jinak, postup krajského soudu odpovídal stavu právní úpravy trestního řádu účinné do 31. 3. 2017, což je ovšem v nyní posuzované trestní věci, v níž byly úkony trestního řízení zahájeny dne 28. 1. 2018 (srov. spis, č. 1. 1), nepřipustné. Ústavní soud se proto ztotožňuje s názorem stěžovatelky, že nárok na přiznání bezplatné právní pomoci vzniká v případě zvlášť zranitelné oběti automaticky, není tudíž nutné podávat specifický návrh, o němž by bylo rozhodováno samostatně. Tento závěr je ostatně podpořen rovněž interně systematickým argumentem: jak se totiž podává z ustanovení § 51a odst. 6 trestního řádu (ve znění účinném do 30. 9. 2020), proti usnesení podle odstavců 1, 4 a 5 je přípustné podání stížnosti, která má odkladný účinek. V citovaném ustanovení však chybí možnost podání stížnosti proti usnesení podle odst. 2, což lze vysvětlit jedině tak, že podle ustanovení § 51a odst. 2 se žádné rozhodnutí nevydává, neboť - řečeno ještě jednou - nárok na přiznání bezplatného právního zastoupení vzniká automaticky.

32. V kontextu nyní posuzovaného případu to konkrétně znamená, že krajský soud nemohl návrh (ze dne 5. 6. 2019) na přiznání náhrady nákladů zmocněnce poškozené jako zvlášť zranitelné oběti podle ustanovení § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů zamítnout s odůvodněním, že v předchozím (ke dni 8. 4. 2019) již pravomocně skončeném trestním řízení nebylo vydáno rozhodnutí, že poškozená stěžovatelka má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně. Právě naopak, krajský soud měl při posouzení návrhu stěžovatelky, jehož obsahem bylo vyúčtování nákladů právního zastoupení zmocněncem, kterýžto návrh byl navíc podán bez zbytečného odkladu po pravomocném skončení dané trestní věci, povinnost "předběžně" posoudit, zda je namístě považovat stěžovatelku za zvlášť zranitelnou oběť, a v případě kladného závěru jí následně přiznat nárok na bezplatné právní zastoupení, a tedy rozhodnout o náhradě účelně vynaložených nákladů právního zastoupení zmocněncem. Je rovněž vhodné poznamenat, že o náhradě nákladů poškozených v trestním řízení nemůže být rozhodováno v řízení ve věcech občanskoprávních (srov. shora cit. náleží sp. zn. Pl. ÚS 32/16, bod 72), poškozená tudíž neměla jinou možnost, než domáhat se náhrady nákladů právního zastoupení v nyní posuzovaném trestním řízení.

33. Ústavní soud rovněž nepřehlédl, že stěžovatelka v průběhu řízení krajský soud upozornila na příklady odlišné - a vzhledem ke shora uvedenému též správné - praxe. Tyto její odkazy nicméně krajský soud odmítl strohým konstatováním, že se s nimi neztotožňuje a nepřiměřeně jej korigovat jeho vlastní názor (srov. usnesení krajského soudu, body 17-18).

34. Zdejší soud si je vědom skutečnosti, že soudy prvního a druhého stupně nedisponují obdobně účinným nástrojem sjednocování judikatury jako dovolací soud (srov. ustanovení § 14 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů; je vhodné poznamenat, že rozhodnutí dle ustanovení § 51a trestního řádu nelze napadnout dovoláním, tudíž zde není ani vytvořen procesní prostor pro uplatnění sjednocovací funkce Nejvyššího soudu). Požadavek právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování je však nutné přiměřeně aplikovat i na rozhodování obecných soudů nižších stupňů.

35. Nejde tedy o to, že by se krajský soud nemohl od existující judikatury nikdy odklonit, nicméně pokud tak učiní, tento odklon právě ve vztahu k již existující judikatuře - natož pak k judikatuře vlastního soudu - by měl přesvědčivě vysvětlit, k čemuž však v nyní posuzovaném případě nedošlo. Zvláště za situace, kdy stěžovatelka krajskému soudu plnění požadavku na předvídatelnost soudního rozhodování "ulehčila" tím, že mu sama předložila rozhodnutí obecných soudů v prakticky totožných věcech, kdy bylo o nárocích na bezplatnou právní pomoc rozhodnuto způsobem uvedeným výše, se měl krajský soud důsledně vypořádat s odlišnou argumentací, které se stěžovatelka dovolávala.

36. Ústavní soud závěrem podotýká, že krajský soud nezohlednil svébytné postavení stěžovatelky jakožto oběti domácího násilí. Jak vyplývá ze shora uvedených obecných

východisek nyní posuzovaného případu, stát, a tedy i orgány činné v trestním řízení, mají přes doporučující povahu mezinárodněprávní regulace působit především směrem k extenzivnímu poskytování bezplatného právního zastoupení obětí domácího násilí, a tedy nikoliv - jako v nyní posuzovaném případě - směrem opačným, jenž přístup obětí domácího násilí k bezplatné právní pomoci ztěžuje. Zranitelné postavení stěžovatelky jako oběti domácího násilí přitom bylo v průběhu řízení vzato na vědomí (srov. usnesení okresního soudu, č. j. 7 T 64/2018-271, s. 3), nicméně nebyly z něj vyvozeny jakékoliv pro stěžovatelku příznivé a žádoucí právní důsledky.

V. Závěr

37. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že pokud Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře v ústavní stížnosti napadeném usnesení dospěl k závěru, že předpokladem pro to, aby poškozené stěžovatelce zastoupené zmocněncem byly přiznány vůči státu náklady na její zastoupení, je předchozí rozhodnutí o tom, že poškozená má ve smyslu ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, zatížil své rozhodnutí protiústavním deficitem, v jehož důsledku došlo k porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto napadené rozhodnutí zrušil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

38. Úkolem krajského soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán shora vysloveným právním názorem Ústavního soudu.

39. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu).

P o u ě n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne 24. listopadu 2020

Jiří Zemánek
předseda senátu